

следователно, селото се простирало почти до самитъ скали на западната страна на платото срещу Търново. И наистина, както вече казахъ, надъ манастира Св. Никола има и сега следи отъ много основи и подземия на нѣкогашнитъ сгради.

Азъ помня с. Арбанаси четири пѣти по-голѣмо отъ колкото е днесъ. Цѣлата северна страна отъ обширния дворъ на църквата Св. Димитъръ, въ която сега има само два дюкяна, преди 1877 г. е била голѣма чаршия. Турската махала, отъ която сега и следа не остана, бѣше много просторна, имаше около 100—150 голѣми турски кѣщи. Джамията бѣше на края на селото близу до чешмата Каменець, въ самото начало отъ лѣва страна на улицата, отъ която се влиза въ селото по посока къмъ църквата Св. Георги. Всички турски кѣщи бѣха съборени за гориво въ време на освободителната война, отъ квартируващитъ въ Арбанаси руски войски. Тогава бѣха съборени и нѣкои много грамадни кѣщи въ селото, останали безстопанствувани, поради изселване, както и кѣщата, служеща за полицейски домъ (конакъ). Отсѣчени бѣха тогава и почти всички вѣковни голѣми брѣстови дървета, каквито най-много имаше въ дѣсно по пѣтя, отиващъ къмъ шосето за Горна-Орѣховица, гдето се намира кладенецьтъ, нареченъ Бунетъ.

Следъ освободителната война, кѣщитъ въ Арбанаси се купуваха отъ търновчани и горно-орѣховчани съ цель да ги събарятъ и използватъ материала било за градежъ, било за гориво. Бацината ми кѣща, само да я запазимъ отъ разрушение отъ тия, на които я оставихме даромъ да живѣятъ въ нея, ние продадохме за 400 лв., и то когато въ нея имаше керемиди за повече отъ 1000—2000 лева. Но условието за продажбата бѣ да не се събаря тази кѣща.

Арбанашкитъ кѣщи бѣха грамадни, съ обширни дворове и обградени съ високи каменни зидове; тѣ представляваха всѣка една отдѣлна крепостъ. По устройството на сградитъ и тѣхния комфортъ, селото приличаше на градъ въ истинска смисълъ на думата. И сега останаха още кѣщи цѣли съградени отъ камѣкъ съ засводени врати и прозорци. Но не всички кѣщи бѣха изцѣло оградени съ камѣкъ. Имаше кѣщи, на които само долниятъ етажъ бѣ съграденъ съ камѣкъ, а горниятъ — съ здрава дървена конструкция.

Характерно въ всички кѣщи е, че тѣ сж всички почти четвъртити, съ прави стени, безъ разграничение на етажитъ и безъ издадени на вънъ части — еркери или балкони. Арбанашката кѣща е изучена основно отъ Андрея Протичъ въ годишния сборникъ на Народния музей за 1921 г.

Нека дадемъ описанието на една отъ тия кѣщи, като се запознаемъ и съ разпредѣлението ѝ.

Главниятъ входъ или, както го наричатъ арбанасчани „голѣмата стълба“, е съ голѣма засводена врата въ долния етажъ. Този входъ е широкъ около два м., и вратата е направена отъ джбови или брѣстови дъски, дебели 4—5 сантиметра и обковани отзадъ съ дебели греди. Външната пѣкъ лицева страна на вратата е обкована съ особени гвоздеи съ крѣгли глави около 3 сантиметра въ диаметръ. Гвоздеитъ сж наредени единъ до другъ така, че да не може вратата да се сѣче съ брадва. Въ кѣщата, принадлежаща нѣкога на Бранкованъ, а по-после на Караиваноглу, въ която живѣеше последниятъ грѣцки владика Григорий, на вратата на главния входъ и до сега личатъ куршумитъ забити по дебелитъ дъски на вратата при нѣкакво старо нападение отъ разбойницитъ.